

Foto: Akshaya K. Rath

RAZGOVOR

Queer književnost u međunarodnom dijalogu

HOSHANG MERCHANT: I teoretiziranje revolucije je revolucija

U seriji priloga o "Queer književnosti u međunarodnom dijalogu" autorice Lore Tomaš objavljujemo razgovor s pjesnikom, memoaristom i antologičarem Hoshangom Merchantom jednim od ključnih književnih gej glasova Indije i autorom prve antologije gej pisanja u južnoj Aziji "Yaraana"

Lora Tomaš

04.08.2021.

Homoseksualnost je, kao pojam, konstruirana u Njemačkoj za vrijeme Bismarcka, kad je vladao militarizam da bi se obnovilo poraženu naciju. Ali homoseksualci imaju svoju sjajnu prošlost i prije Bismarcka u Europi, i drugdje, kao i povijest progona i zlostavljanja, i obje se te povijesti moraju ispričati. Moji napori da spasim indijsku gej povijest bili su prvi, ali ne i posljednji

Rodio se u Bombaju, u parsijskoj obitelji, niti tri mjeseca nakon proglašenja indijske nezavisnosti 15. kolovoza 1947. godine. Nešto kao Rushdijeva magična „djeca ponoći“. Studirao je engleski, prvo u Bombaju, a kasnije i u SAD-u. Doktorirao je na Sveučilištu Purdue u Indiani, radom o Anaïs Nin, spisateljici koja je bitno odredila njegovu životnu putanju. Pokazala mu je hrabrost i način kako da otvoreno govori o sebi. Podučavao je u Heidelbergu, Iranu i Jeruzalemu. U Dharamsali u Indiji proučavao je budizam, čitao je Suzukija i Alana Wattsa. Kao feminist, pisao je o značajnim indijskim spisateljicama poput Amrite Pritam, Ismat Chughtai i Jameele Nishat, koju je i prevodio. Nakon brojnih putovanja i zaposlenja, smirio se u Hyderabadu, gdje je dvadeset i šest godina radio kao sveučilišni profesor engleskog jezika i književnosti. Razgovarali smo u više navrata i putem različitih aplikacija. Slijede relevantni ulomci.

U jednom vašem autobiografskom tekstu stoji da ste se autali 1964. godine, u „zabačenom“ Bombaju. Tad ste bili tinejdžer. Prvu pjesmu napisali ste dvije godine kasnije, još uvijek u tekstu skrivajući svoju seksualnost iza maske estetizma, kako kažete. Što je značilo autanje, tad i tamo?

Ja se nisam *autao*. Bio sam *autan*. Bio sam jednostavno prečit. Kad sam se rodio, mislili su da sam curica. Počeo sam pisati poeziju da bih se mogao nositi sa sramom. A što se tiče seksa, o tome se nikada nije raspravljalo u kući mojih roditelja.

Dok ste kao student živjeli u SAD-u, jedno ljeto ranih 70-ih, doživjeli ste napad na ulicama malog sveučilišnog gradića u državi Michigan. Bi li se vaš život odvrtio u istom smjeru da se to nije dogodilo?

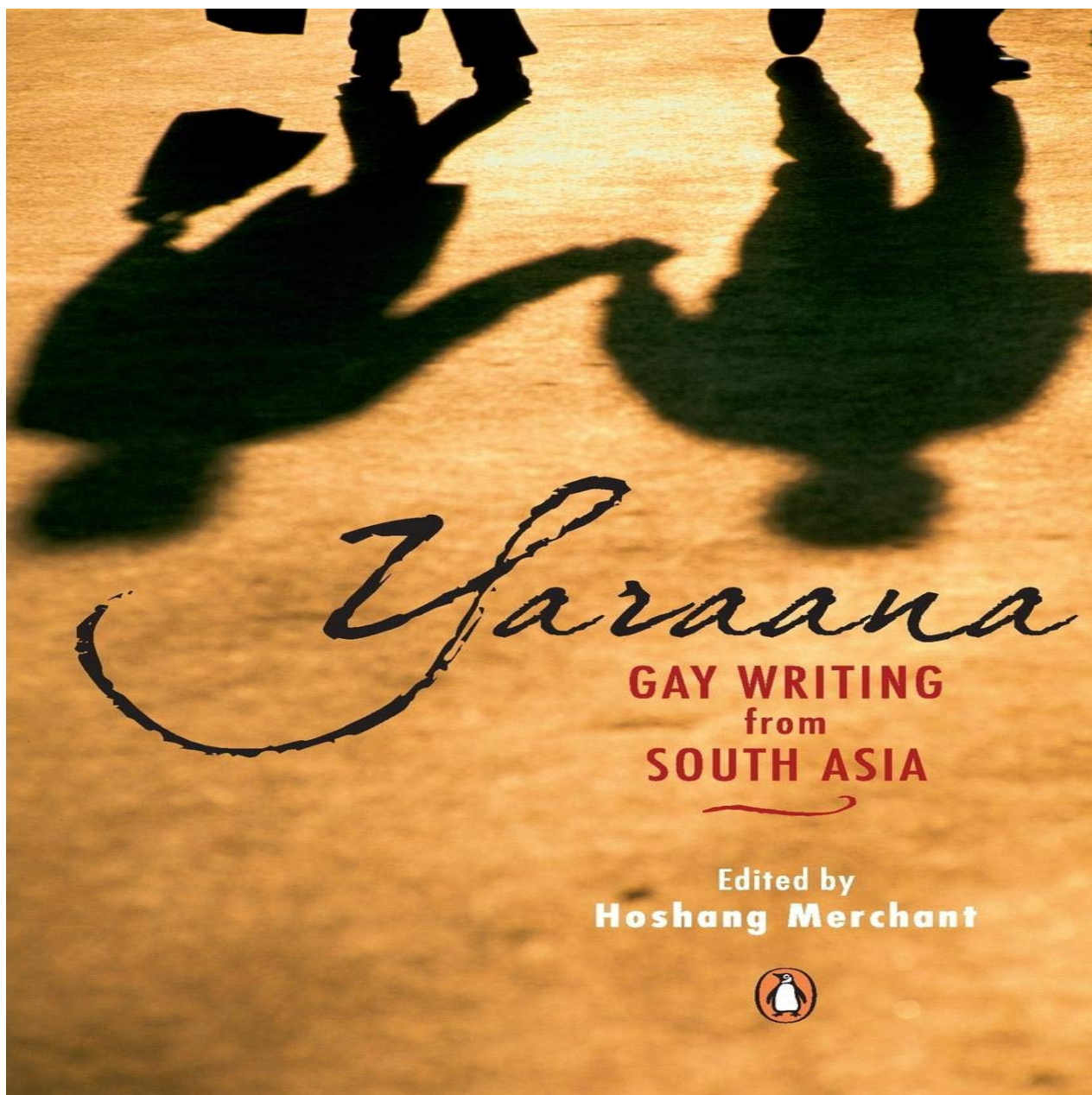
Bio bih gora varijanta svog oca. Poput njega, licemjerni kapitalist bez autentičnog pijeteta.

Gej priče iz južne Azije

Uredili ste nekoliko antologija indijskog gej pisanja. Prva od njih bila je *Yaraana* (1999.), ujedno i prva antologija indijskog gej pisanja uopće. Njezino reizdanje na desetu godišnjicu uključilo je i gej priče iz ostatka južne Azije (Pakistana, Nepala, Šri Lanke, Bangladeša...). Je li bilo teško skupiti priloge? Biti dijelom gej antologije za neke je autore značilo i autanje. Jeste li htjeli stvoriti svojevrsni gej kanon? Ispisati južnoazijsku gej povijest?

Homoseksualnost je, kao pojam, konstruirana u Njemačkoj za vrijeme Bismarcka, kad je vladao militarizam da bi se obnovilo poraženu naciju. Ali homoseksualci imaju svoju sjajnu prošlost i prije Bismarcka u Europi, i drugdje, kao i povijest progona i zlostavljanja, i obje se te povijesti moraju ispričati. Moji napori da spasim indijsku gej povijest bili su prvi, ali ne i posljednji. Ali da, pokazao sam put, jer nisam imao što izgubiti, a mogao sam dobiti sve, u vidu samopoštovanja.

Bilo je veoma teško dobiti autore za antologiju *Yaraana*. Još uvijek jest, u sličnim pothvatima. Neki su se poznati pjesnici autali u *Yaraani*, ali su se kasnije opet vratili u ormar. Kažu da vole dvoznačnost umjetnosti, ali ja to zovem skrivanjem. Obrazovani muškarci više klase, oni bogati, trebali bi izaći iz ormara i pomoći nam

da ublažimo sram koji osjećaju gejevi iz niže i srednje klase. Prije tri godine, 2018., plesač Navtej Singh Johar i ostali pobijedili su na sudu nakon što su tužili vladu zbog diskriminatornih anti-gej odredbi članka 377. indijskog kaznenog zakona. Moje su knjige, među ostalima, pomogle uspostavljanju liberalnog diskursa. Pjesnik Aga Shahid Ali, recimo, nije ništa učinio. Šteta. U Indiji se skrivao, ali je zato podobno bio aut u Americi.

Kad smo kod Age Shahid Alija – pjesnika čiji opus oboje izrazito cijenimo, i koji je točno i elegično pisao o političkom stanju u Kašmiru, mjestu njegova porijekla – možemo li usporediti Kašmir i Palestinu?

Nikada nisam živio u Kašmiru, niti namjeravam. No dubinski sam proučio kašmirsku povijest. Beskrupolozni političari ondje su neprestano, a osobito nakon

1940-ih, inzistirali na podjelama između nomada i sjedilačkog stanovništva, hinduista i muslimana. Nije slučajno da je britanska vojska na odlasku, kasnih 1940-ih, stvorila i Izrael i Pakistan. Htjeli su potaknuti utrku u naoružanju kako bi osiromašili nove nacije i osigurali hegemoniju Zapada. Sedamdeset godina okupacije na Bliskom istoku raskorijenilo je populaciju obiju nacija. Znao sam zaspati s tugom Palestine i buditi se s ranom Kašmira.

Kao Parsi u Indiji, koji piše na engleskom, pripadnik ste nekoliko manjina. Što u Indiji znači biti Indijcem?

Znači da nisi Indijac, ako pišeš na engleskom jeziku. Iako Indija ima veći broj službenih jezika, a ja govorim, čitam i pišem na dva, govorim još jedan i razumijem četvrti. Od nikoga se ne očekuje da ih zna sve. Osim toga, Parsi su Indijci od osmog stoljeća, a engleski je i službeno priznat kao jedan od indijskih jezika.

Velika umjetnost i moralna dvojakost

LGBTIQ osobe često se moraju oslanjati na vlastiti simbolički kapital da bi izborile mjesto i prava u zajednici, dok su drugima ta prava dana bez da ih moraju nekako „zaraditi“. To može biti, i najčešće jest, vrlo zahtjevna pozicija koju je konstantno potrebno kreativno obnavljati. Što to znači za LGBTIQ umjetnost?

Žene, djeca, homoseksualci i umjetnici uvijek su pod opsadom. To ih potiče na umjetnost. Ali velika umjetnost nije ono što gej Amerika smatra politički korektnim. Velika umjetnost za mene mora posjedovati moralnu dvojakost. Najveća gej priča za mene su Gilgameš i Enkidu, priča koja me uvijek gane do suza, iako je napisana u drevnoj Mezopotamiji, kad pojam gej, milostivo, nije postojao.

Vaše prvo prozno objavljeno djelo, *In-Discretions: Anaïs Nin (1990.)*, „neprofesionalna“ je studija ove značajne autorice (u maniri one koju je sama Nin napisala o D. H. Lawrenceu). Čitam da je to zato što ste o njoj pisali kao ljubavnik, a ne književni kritičar. Jeste li se vas dvoje ikada sreli uživo? Kako je teklo to poznanstvo?

Anaïs Nin bila je zdravstveno u prelošem stanju da se nađemo. Dopisivali smo se tokom posljednje četiri godine njezina života. Njezina hrabrost da kao žena javno govori o svom seksualnom životu, još 1930-ih, potaknula me da i ja govorim o sebi, u Indiji 1990-ih. Njezino je pisanje poetska proza. Ja sam u nešto kasnijim godinama počeo pisati prozu. Nije imala utjecaja na mene kao pjesnika, ali jest na moju prozu o seksu. To je staromodni stil koji vuče korijene iz francuskog simbolizma i nadrealizma.

Vaša se poezija naslanja i na sufijsku, ali i *bhakti* tradiciju. Na koje se načine duhovno i erotsko miješaju u ovim školama pisanja i mišljenja?

Dio korteksa mozga koji kontrolira seksualnost također kontrolira duhovnost. Zato ne čudi da se one miješaju kod sufija i pjesnika hinduističkog srednjovjekovnog devocijskog pokreta u Indiji, *bhaktija*. Imitiram obje tradicije u svom pisanju, da bih uravnotežio puteno u gej iskustvu, da bih uzdignuo tijelo do razine ljubavne poezije, a dalje od pornografskoga.

Najveća gej priča za mene su Gilgameš i Enkidu, priča koja me uvijek gane do suza, iako je napisana u drevnoj Mezopotamiji, kad pojam gej nije postojao

Ulični borci i intelektualci iz fotelje

Smatrate li se aktivistom s obzirom na vaš golem doprinos LGBTIQ pokretu u Indiji i šire?

Postoje dvije vrste aktivizma. Ulični borci i intelektualci iz fotelje. Protestirao sam u čikaškim gej marševima i pokrenuo gej oslobođenje na Sveučilištu Purdue. U Indiji sam objavio *Yaraanu*. I teoretiziranje revolucije je revolucija.

Ključne tri godine svoga života proveli ste u Iranu, gdje ste dočekali revoluciju i posijedili preko noći. Čega se sjećate iz tog vremena?

Iran je
bio
pakao.
Na moj

Anis Nin na plaži u Puerto Vallarti u Meksiku. Fotografiju mu je poslao njezin muž Rupert Pole, koji ju je vjerojatno i snimio

rođendan, 4. studenog 1979., iranski su studenti uzeli taoce u američkoj ambasadi. Moj iranski dečko rekao je da im se ništa neće dogoditi. Bila je to istina.

Ali predsjednik Carter izgubio je izbore, a američka politika prema Iranu postala je još žešća. Kriza savjesti ključala je na ulicama. Šahovi pristaše pravili su se religioznima. Religiozne žene napadale su pozapadnjačene žene na ulicama. S prozora sam jednom vidio pucnjavu. Drugi put sam se našao na ulici, usred borbe između ljevičara i desničara. Vidio sam kako je raznesena ruka koja se podigla da baci kamen. Vidio sam prosvjednika hladnokrvno ubijena posred ceste. Braća koja su pripadala različitim strankama špijunirala su jedan drugoga. Djeca su prijavljivala vlastite roditelje vigilantnim odborima. Iz Komiteha su me jednom prilikom pretresli na ulici, jer sam čitao komunističkog pjesnika. Da su znali da sam gej, bili bi me ubili. Bilo je vrijeme da odem.

A kakva je bila situacija s LGBTIQ identitetima u pretkolonijalnoj Indiji? Je li bilo striktnih rodno-seksualnih kategorija?

Nije. A autanje je zapadna politika identiteta. Nitko se nije autao, stoga nije bilo politike identiteta u Indiji.

Bilo mi je zanimljivo čitati jedan vaš tekst o Nissimu Ezekielu, inače u književno-kritičarskoj literaturi poznatom kao „otac indijske poezije na engleskom jeziku“. Vi ga duhovito nazivate kumom, a ostale bombajske pjesnike mafijom. Unatoč tome, i vi ste ga smatrali nekom vrstom očinske figure, a „mafija“ se sastojala od zaista sjajnih pjesnika. Kakav je bio vaš odnos s Ezekielom?

Nissim Ezekiel bio je učitelj. Bio je svačija očinska figura. Ali htio je da svi pišu poput njega. Čak i žene. Bio je Židov i nije mu se sviđala homoseksualnost. Nije razumio ni nadrealizam. Bio je ženskaroš, a mene pak nije zanimala njegova vrsta poezije. Bio je egoist koji je potisnuo ranu povijest bombajskih pjesnika poput Sultana Padamseea, da bi sebe mogao prozvati začetnikom trendova u indijskoj poeziji na engleskom.

Volim djela Ezre Pounda. Pound je oslobodio poeziju. On je otac sve moderne poezije od 1912. do 1970. godine. Nakon globalizacije i slobodnog tržišta kapitalistički je imperijalizam ugasio modernizam. Napisao sam 27 poundovskih pastiša koje bi uskoro trebale izaći. Američka škola poezije Koledža Black Mountain dosta se temeljila na idejama Charlesa Olsona, koji je bio Poundovac.

Skupini Black Mountain pripadao je i moj omiljeni američki pjesnik, Robert Duncan, mitolog i gej prijatelj Anaïs Nin. I bitnici su otamo potekli. Naravno, Ginsberg je Whitman plus Pound. Morao bih, kao Indijac, pročitati njegov *Indijski dnevnik*, jer sam svjestan njegove uloge u bengalskoj hungryalističkoj poeziji (tzv. gladna generacija). Njegova me buncanja u *Urliku* ne zanimaju, iako je ta pjesma moćna društvena kritika. Njegove su zadnje pjesme, koje je pisao kao budist koji imitira elizabetansku ljubavnu liriku, majstorske.

Srednja klasa izborila je revoluciju. Revolucija jede svoju djecu. Subalterni kanibaliziraju srednju klasu

Biti deteritorijaliziran i raskućen

Pozivajući se na Deleuza i Guattarija, kažete da biti gej znači biti raskućen i deteritorijaliziran.

Raskućen: moj otac i maćeha doslovno su me izbacili iz kuće. Bio sam bez smještaja. Živio sam u prenočištima i jeftinim hotelima, prao zahode u jednom hostelu nakon što sam doktorirao, jer nitko nije htio zaposliti stranu „djevu“.

Deteritorijaliziran: išao sam od zemlje do zemlje u potrazi za poslom. Moja je poezija postala poezija raskućene osobe. Pisanje postaje dom bezdomnima. Heinrich Heine je, primjerice, rekao da je svaki pjesnik Židov. Nissim Ezekiel nije komentirao.

Žene, djeca, homoseksualci i umjetnici uvijek su pod opsadom

Svjesni ste da je vaša pozicija, bez obzira na njezine kompleksnosti, lakša jer dolazite iz imućne obitelji, jer ste mogli dobiti zapadno obrazovanje. Bilo bi neizrecivo teže da ste pripadnik neke od nižih indijskih klasa, da ste recimo

dalit, nedodirljivi. I da nemate to što imate, izuzetan dar govora. Kakav je vokabular indijskih nepriviligiranih kad su u pitanju seksualni identiteti?

Mogu li subalterni govoriti?, to je pitanje. Da, sada mogu. Dali smo im vokabular. Srednja klasa izborila je revoluciju. Revolucija jede svoju djecu. Subalterni kanibaliziraju srednju klasu. Ovo pitanje treba postaviti njima, a ne buržujskom piscu. Subalterni sada govore, jer smo povelili primjerom.

Serijal "Queer književnost u međunarodnom dijalogu" Lore Tomaš napisan je uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije temeljem provedenog Javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama.

Lora Tomaš (1981) je indologinja, prevoditeljica i urednica, autorica romana "Slani mrak".

[Razgovor](#)[Hoshang Merchant](#)[queer književnost](#)[Indija](#)[Lora Tomaš](#)

Najnovije iz rubrike

- TEMA
1 Odabrao Marko Pogačar
- KRITIKA, PROZA
2 Priče s ruba
- TEMA
3 NADIA BOLZ-WEBER: Superheroina s klerikalnim ovratnikom
- KRITIKA, POEZIJA
4 Trening za neuklopljene
- TEMA
5 Šizofreni dvojniki

Kalendar